

SATA VUOTTA NAISTEN OPISKELUA JA TYÖTÄ

Tuija Koivunen

Laura Puro ja Hanna Lundell-Reinilä (2020) Lahjakkaat, sitkeät, kyvykkäät. Suomalaisten naisten koulutuksen ja Konkordia-liiton historia. Silta, Helsinki. 243 s. + liitteet.

Kun Laura Puron ja Hanna Lundell-Reinilän kirjoittaman kirjan arvostelukappale toimitettiin kotioveleni, elettiin koronaviruksen aiheuttamaa poikkeusaikaa. Viimeiset pari kuukautta olin lukenut kaikki työhöni liittyvät tekstit kannettavan tietokoneen ruudulta. Nyt kädessäni oli pitkästä aikaa kovakantinen, laadukkaalle paperille värikuvineen painettu kirja. Se tuotti iloa jo pelkkänä esineenä, vaikka en ollut lukenut vielä sanaakaan.

Muistin, miksi olen niin kiintynyt kirjaan, tuohon antiikkiseen käyttöliittymään. Toki silläkin on omat huonot puolensa, kuten materian suhde paikkaan, joka tulee erityisen ilmeiseksi, kun kaikki työssä tarvittavat kirjat ovat työhuoneessa lukitulla

yliopistolla, johon ei poikkeusaikana pääse. Toisaalta se on myös hyvin mobiili käyttöliittymä silloin, kun ei satu olemaan lukkojen takana. Käyttöliittymä sallii merkintöjen tekemisen helposti sekä vaivattoman siirtymisen varsinaisen tekstin ja loppuviitteiden välillä. Käyttöliittymästä puuttuu interaktiivisuus, mikä saattaa osalle käyttäjistä olla puute, mutta toisille ei. Tämän nimenomaisen teoksen tuottama ilo ei rajoittunut sen materiaaliseen tuntuun, vaan jatkui vielä lukiessa, kannesta kanteen.

Teoksen läpääsee kolme rinnakaista juonta. Ensimmäinen niistä on Suomalaisen Konkordia-liiton tarina, kuten kirjan alaotsikkokin kertoo (johdanto, muutama alaluku ja luku 5). Toinen juoni, eli naisten koulutus Suomessa, käy niin ikään ilmi kirjan otsikosta (luvut 1, 2 ja 3). Juonista kolmas on naisten työ ja etenkin sijoittuminen sukupuolen mukaan segregoituneille työmarkkinoille, ammatteihin ja työtehtäviin (luku 4). Tarkastelen seuraavaksi kutakin näistä juonista vuorollaan.

Konkordia-liitto katsotaan perustetun vuonna 1920, vaikka sillä on historiaa jo 1880-luvun puolivälistä asti. Liiton nimi lainattiin yksimielisyyttä ja harmoniaa (lat. *concordia*) ylistävästä runosta, ja nimen tarkoitus on kuvata liiton toimintatapaa. Liiton tehtävä on tukea suomalaisten naisten kouluttautumista ja työelämään pätevoitymistä. Suuri joukko naisia – allekirjoittanut mukaan lukien – on saanut liitolta pienen mutta sitäkin tarpeellisemman apurahan, joka on turvannut heidän opintojensa jatkumisen.

Vaikka Konkordia-liiton merkkipäivä on kirjan olemassaolon kannalta keskeinen seikka, on liiton historia kuitenkin vain kehys kahdelle muulle juonelle. Toisin sanoen lukijaa ei pitkästytetä turhilla yksityiskohdilla liiton olemassaolon vaiheista, vaan kerrotaan vain oleellinen. Liiton historia ja toiminta esitellään pääosin kirjan johdannossa sekä parissa alaluvussa. Viidennessä eli viimeisessä luvussa keskitytään kuvaamaan erilaisia kehityskulkuja apurahatyypeissä ja niiden jaossa. Liitto on periaatteidensa mukaisesti myöntänyt apurahoja hakijoille, joiden on ollut vaikea rahoittaa opintojaan ja saada rahallista tukea muualta. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi ammattikoulutustaan hankkivat vähävaraiset naiset sekä naistutkijat, jotka eivät enää ole ihan nuoria. Lisäksi kirjan sivuja kuvittavat otteet liiton saamista kirjeistä, joissa apurahansaajat ker-

toivat millaiseen tarpeeseen raha on tullut ja mihin he ovat sen käyttäneet.

Teoksen toiseen juoneen eli naisten koulutukseen Suomessa keskittyvät kirjan kolme ensimmäistä lukua. Kirjoittajat aloittavat 1800-luvulta, jolloin naisten ja miesten tehtävät yhteiskunnassa poikkesivat toisistaan ja heidän koulutuspolkunsu olivat hyvin erilaiset. Nuoret naiset olivat yleensä saaneet 15 vuoden iässä kaiken sen koulutuksen, mitä heille oli tarjolla. Jatkokoulutusmahdollisuuksia ei juurikaan ollut. Yliopistokoulutus ja julkiset virat oli varattu yksinomaan miehille. Puro ja Lundell-Reinilä kuvaavat askel askeleelta niitä muutoksia, jotka mahdollistivat naisten pääsyn koulutuksen pariin; niistä merkittävimpiä oli kansakoululaitoksen perustaminen 1866. Pian naisliike alkoi ajaa ylioppilastutkintoon johtavan koulutuksen eli lyseoiden avaamista naisille. Tavoitteena olivat naislyseot, mutta niitä vastustettiin voimakkaasti. Sen sijaan alettiin perustaa yhteiskouluja, mikä mahdollisti myös joidenkin naisten pääsyn ylioppilaksi.

Kirjan toinen luku keskittyy ammattikoulutukseen, joka eriytyi alusta asti hyvin vahvasti sukupuolen mukaan. Lisäksi ammattikoulujärjestelmä eritasoisine oppilaitoksineen oli luonteeltaan melko hajanainen. Katsottiin, että naisten ensisijainen tehtävä oli toimia kodin piirissä, ja sitä varten heidän tuli hankkia tiedot kotitalouden järkevästä hoidosta. Lisäksi, varmuuden vuoksi, naisten oli hyvä varautua myös kodin ulkopuoliseen työhön, johon heidän oli perusteltua hankkia koulutus. Kuitenkaan naisten ammatillinen koulutus ei tarjonnut heille ammatillista pätevyymistä, ja siksi se jäi työmarkkina-arvoltaan vähäiseksi. Sen seurauksena myös työväenluokkaiset naiset hakeutuivat yleissivistävään koulutukseen.

Kirjoittajat nostavat esiin myös sen, miten sota-aika oli osoittanut mahdolliseksi pyörittää yhteiskuntaa naistyövoiman turvin. Tämä seikka kuitenkin sivuutettiin sodan jälkeen, kun palattiin sota-aikaa edeltäneisiin käsityksiin naisten ammatillisen koulutuksen tarpeesta sekä naisille soveltuvista aloista. Kirjoittajat kutsuvat tätä ”menetetyksi mahdollisuudeksi”, joka olisi voinut murtaa sukupuolittuneen ammattikoulutuksen mallin ja viedä pohjaa työmarkkinoiden sukupuolen mukaiselta jakautumiselta. Näin ei kuitenkaan tapahtunut.

Kirjan kolmas luku keskittyy naisten korkeakouluopiskeluun. Naisten epäiltiin opiskelevan yliopistossa lähinnä etsiäkseen itselleen puolisoa, sillä kuten Helsingin yliopiston rehtori Hugo Suolahti totesi puheessaan vuonna 1924, naisilta puuttuu yliopistopintojen vaatimaa kestävyyttä, ruumiillista voimaa sekä kykyä hallita laajoja tietomääriä (s. 118). Naisopiskelijoiden määrä kuitenkin kasvoi tasaisesti ja ohitti miesopiskelijoiden määrän Helsingin yliopistossa jo vuonna 1948 (s. 114). Vaikka naisten opiskelu korkeakoulussa yleisty ja naisten koulutustaso nousi toisen maailmansodan jälkeen, työelämässä naiset ja miehet päätyivät eri tehtäviin ja eritasoisin aseisiin. Naiset toimivat miehiä useammin alemmina toimihenkilöinä ja miehet naisia useammin ylempinä toimihenkilöinä.

Naistoimihenkilöiden tulot saattoivat olla yhtä pienet tai jopa pienemmät kuin työväestöllä – korkeakoulutuksesta huolimatta. Aikanaan piian palkka oli puolet rengin palkasta. Vastaavasti naisille ja miehille oli erilliset palkkataulukot vuoteen 1964 asti. Niistä luovuttiin vasta kansainvälisen työjärjestön (ILO) samapalkkaisuussopimuksen myötä. Kirjoittajat kuitenkin huomauttavat, että sukupuolten välinen palkkaero on Suomessa edelleen suuri, kun sitä verrataan esimerkiksi muihin Pohjoismaihin.

Teoksen kolmas juoni on naisten työ ja sijoittuminen sukupuolen mukaan segregoituneille työmarkkinoille, ammatteihin ja työtehtäviin. Se on keskiössä kirjan neljännessä luvussa, vaikka toki sitä pohjustetaan ja sivutaan jo aiemmissa luvuissa, joissa kuvataan, millaisille aloille naisten oli soveliaista kouluttautua ja millaisiin aseisiin he koulutuksensa myötä päätyivät. Kirjoittajat päätyvät toteamaan, että sukupuolten välisen koulutuseron kaventaminen ei ole tasa-arvoistanut mitään muuta kuin koulutusalaja. Työelämään sillä ei ole ollut mullistavaa vaikutusta. Opinnoissaan menestyneet ”kympin tytöt” eivät ole erityisen haluttuja työntekijöitä, vaan ilmaisu lyö kielteisen leiman opinnoissaan hyvin pärjänneisiin naisiin.

Kirjoittajat myös muistuttavat, kuinka helposti syy sukupuolen mukaiseen segregatioon vieritetään yksilöiden ja nimenomaan naisten harteille, koska he ovat itse hakeutuneet naisemmistöisille matalapalkka-aloille. Tällöin kuitenkin unohdetaan se pitkä historia, joka on muovannut tietyt

alat ja asemat naisille ja miehille sopiviksi ja hyväksytyiksi. Juuri tätä historiaa kirja tuo esiin ja samalla osoittaa, millaisissa kehyksissä naiset ovat koulutukseensa ja uraansa liittyviä valintoja tehneet ja miten niihin valintoihin on vaikutettu.

Kirjassa nostetaan esiin myös joitakin yksityiskohtia, jotka tahtovat tässä ajassa unohtua. Yksi on se, että kouluttamattomia naisia työskenteli esimerkiksi rakennuksilla huonosti palkatuissa ja fyysisesti raskaissa töissä. Vasta hyvinvointivaltion synty ja palveluammattien määrän kasvu 1960- ja 1970-luvuilla lisäsivät naisten työssäkäyntimahdollisuuksia niin, että monet perinteiset ja miehiseksi mielletyt työläisammatit miehistyivät entisestään. Tällaisia olivat esimerkiksi työt rakennustyömailla, satamissa ja raskaassa teollisuudessa. Myös tehtaissa naiset olivat halpatyövoimaa ja myös työvoimareservi, joka otettiin käyttöön tarvittaessa.

Työelämän segregaaation historia on syy, jonka takia alun perin kiinnostuin teoksesta. Se mainittiin parissakin silmiini osuneessa lehtijutussa, joissa kirja ja sen aiheita esiteltiin. Vaikka työelämän tutki-

jalle työelämän ja segregaaation käsittely kirjassa ei tuo juuri mitään uutta, on se käsitelty kattavasti ja monipuolisesti. Näin ollen kirja tarjoaa hyvän yhteenvedon aiheesta ja siksi päättyy omalle työpöydälteni käsikirjaksi ja lähdeoteokseksi taustoittamaan monenlaisia tekstejä.

Kirja on kaikin tavoin onnistunut kokonaisuus, ja antaa aiheen onnitella lämpimästi niin kirjoittajia, toimittajia kuin kaikkia muitakin prosessiin osallistuneita henkilöitä hyvästä työstä. Toivottavasti teos päättyy oppikirjaksi eri oppilaitoksiin ja koulutussuuntiin, sillä siihen tarkoitukseen se sopii erityisen hyvin. Teos tarjoaa hyvän taustalukemiston myös moneen ajankohtaiseen aiheeseen, kuten keskusteluun lukukausimaksuista ja valintakokeista, ja osoittaa millainen vaikutus näillä on ollut vähävaraisten perheiden lasten ja erityisesti naisten tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin.

YTT, dos. Tuija Koivunen työskentelee yliopistotutkijana Tampereen yliopistossa. Hänen tutkimusintressejään on työelämä sen monissa eri muodoissaan.